Kirjallinen asiantuntijaselvitys eduskunnan ympäristövaliokunnalle

Asetuksen mukainen menettely

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen kriittisten raaka -aineiden turvallisista sekä kestävistä toimitusketjuista (Ns. EU:n kriittisten raaka -aineiden asetus) (EU) 2024/1252 artiklassa 7 säädetään strategisen hankkeen aseman hakemisesta ja tunnustamisesta. Artiklan mukaan hankkeen toteuttajan on toimitettava komissiolle hakemus, joka koskee kriittisen raaka-ainehankkeen tunnustamista strategiseksi hankkeeksi. Haku on avattu toukokuussa 2024 ja hakemuksia arvioidaan neljä kertaa vuodessa. Komissio arvioi toimitetun hakemuksen perusteella täyttävätkö hankkeet asetuksen 6 artiklassa säädetyt tunnustamisperusteet.

Artiklan 7(7) kohdan mukaan komissio toimittaa täydellisen hakemuksen sille jäsenvaltiolle, jonka aluetta ehdotettu hanke koskee. Asetuksen 7(8) artiklan kohdan mukaan, jos jäsenvaltio vastustaa hanketta, sitä ei voi tunnustaa strategiseksi hankkeeksi.

Asetuksen johtolauseen 22 mukaan, jos asianomainen jäsenvaltio tekee näin, sen olisi esitettävä vastustukselleen perustelut, joissa viitataan asetuksessa säädettyihin perusteisiin. Tämän on katsottu viittaavan asetuksen 6 artiklan a -d) kohdan kriteereihin, jotka ovat seuraavat:

a) hanke edistäisi merkityksellisellä tavalla strategisten raaka-aineiden toimitusvarmuutta unionissa;

b) hanke on tai tulee olemaan teknisesti toteutettavissa kohtuullisessa ajassa, ja hankkeen odotettu tuotantomäärä voidaan arvioida riittävällä varmuudella;

c) hanke toteutettaisiin kestävästi, erityisesti seuraavien seikkojen osalta: ympäristövaikutusten seuranta, ehkäiseminen ja minimointi, sosiaalisesti haitallisten vaikutusten ehkäiseminen ja minimointi noudattamalla sosiaalisesti vastuullisia käytäntöjä, mukaan lukien ihmisoikeuksien, alkuperäiskansojen oikeuksien ja työntekijöiden oikeuksien kunnioittaminen erityisesti muun kuin vapaaehtoisen uudelleenasuttamisen tapauksessa, potentiaali laadukkaiden työpaikkojen luomisessa ja merkityksellinen yhteistyö paikallisyhteisöjen ja asiaankuuluvien työmarkkinaosapuolten kanssa sekä sellaisten avointen liiketoimintakäytäntöjen käyttö, joissa noudatetaan asianmukaisia vaatimustenmukaisuutta koskevia toimintaperiaatteita, jotta voidaan ehkäistä ja minimoida julkishallinnon moitteettomaan toimintaan kohdistuvien haittavaikutusten riskit, mukaan lukien korruptio ja lahjonta;

d) unionissa toteutettavien hankkeiden osalta hankkeen perustamisella, toimeenpanolla tai tuotannolla olisi rajat ylittäviä hyötyjä, jotka ulottuvat kyseisen jäsenvaltion ulkopuolelle, myös tuotantoketjun loppupään toimialoilla;

e) niiden hankkeiden osalta, jotka toteutetaan sellaisissa kolmansissa maissa, jotka ovat kehittyviä markkinoita tai kehittyviä talouksia, hanke hyödyttäisi sekä unionia että kyseistä kolmatta maata, koska se tuottaisi lisäarvoa kyseisessä maassa.

Edellä a -e) kohdassa tarkoitettuja seikkoja tarkennetaan edelleen asetuksen liitteessä III. Esimerkiksi liitteen kohdan 5 mukaan se, täyttävätkö unionissa toteutettavat hankkeet 6 artiklan 1 kohdan c alakohdassa säädetyn perusteen, arvioidaan ottaen huomioon kokonaisarvio siitä, onko hanke asiaa koskevan unionin oikeuden tai kansallisen lainsäädännön mukainen, sekä asiaankuuluva lisänäyttö ottaen huomioon hankkeen sijaintipaikka.

Asetuksen 7(6) artiklan mukaan EU:n raaka-ainetoimikunta kokoontuu säännöllisin väliajoin keskustelemaan oikeudenmukaisen ja avoimen menettelyn pohjalta siitä, täyttävätkö hankkeet asetuksen 6(1) artiklan kohdassa säädetyt tunnustamisperusteet ja antamaan tätä koskevan lausunnon. Asetuksen 7(8) artiklan mukaan jäsenvaltion on esitettävä vastustukselleen perustelut 7(6) artiklan tarkoittamassa toimikunnan kokouksessa, jossa hanketta käsitellään.

Artiklan 7(9) mukaan komissio ottaa huomioon toimikunnan 7(6) kohdassa tarkoitetun lausunnon ja tekee päätöksen strategiseksi hankkeeksi myöntämisestä pian lausunnon antamisen jälkeen.

Kansallinen kannanmuodostus

Kansallisen kannan määrittävä taho on tunnistettu. Oikeuskansleri on 22.5.2024 päivätyssä vastauksessaan työ- ja elinkeinoministeriön ennakkoarviointipyyntöön VN/14761/2024-TEM-2 katsonut, että asetuksen mukainen kansallisen vastustusoikeuden käyttäminen strategisen hankkeen aseman myöntämisessä on luonteeltaan päätös, jonka yhteiskuntapoliittinen tai taloudellinen merkitys edellyttää asian ratkaisemista valtioneuvoston yleisistunnossa.

Oikeuskanslerin vastauksen mukaan esiteltäessä päätös vastustusoikeuden käyttämisestä tai käyttämättä jättämisestä valtioneuvoston yleisistunnossa tulee listasivulle merkitä toimivaltaperusteena perustuslain 93 §:n 2 momentti sekä valtioneuvoston ohjesäännön 3 §:n 9 kohta. Perustuslain 93 §:n 2 momentin mukaan valtioneuvosto vastaa Euroopan unionissa tehtävien päätösten kansallisesta valmistelusta ja päättää niihin liittyvistä Suomen toimenpiteistä, jollei päätös vaadi eduskunnan hyväksymistä. Valtioneuvoston ohjesäännön 3 §:n 9 kohdan mukaan valtioneuvoston yleisistunnon ratkaisuvalta koskee myös Euroopan unionissa päätettäviin asioihin sekä niihin sisällöltään ja vaikutuksilta an rinnastettaviin asioihin liittyviä toimenpiteitä, jos ne edellyttävät valtioneuvoston päätöstä.

Työ- ja elinkeinoministeriö valmistelee Suomen kannat hankkeisiin valtioneuvoston ratkaistavaksi ja kuulee valmistelussa muita tarvittavia hallinnonaloja kuten ympäristöministeriötä. Hakemuksiin liittyvä kansallinen kannanmuodostus tapahtuu pääosin samanaikaisesti komission arviointimenettelyn kanssa.

Hakemusten suuren määrän vuoksi Euroopan komissio on joutunut lykkäämään ensimmäisten hakemusten käsittelyä vuoden 2024 marras- joulukuusta vuoden 2025 helmi- maaliskuuhun. Päivittyneen aikataulun mukaan ensimmäisellä hakukierroksella toimitettuja hankehakemuksia käsitellään asetuksella perustetun kriittisten raaka-aineiden toimikunnan kokouksessa 20.2.2025.

Valtioneuvoston vahvistama Suomen kanta esitetään edellä mainitussa toimikunnan kokouksessa. Lopullisen päätöksen aseman myöntämisestä tai myöntämättä jättämisestä tekee Euroopan komissio. Komissio on ilmoittanut tekevänsä päätöksen ensimmäisistä strategisen aseman saaneista hankkeista 15.3.2025.

Teo Kangaspunta
johtava asiantuntija
työ- ja elinkeinoministeriö